

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן
מליובאוויטש

בש"ח
חמשה עשר בשבט

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים”

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ואחת לבריאה

לזכות
הרה"ת ר' אליעזר בן חי' דרייזל שיחי'
טורין
ליום הולדתו, ש"ק פ' בשלח, טו"ב שבט
לשנת ברכה והצלחה בגו"ר

וכיון שדורנו זה הוא דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה, כדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, שכבר נשלמו כל עניני העבודה ועומדים מוכנים לקבלת פני משיח צדקנו – השתדל כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו לפעול ולהשפיע ביותר על הנשים, כדי למהר ולזרז את הגאולה בזכותן של נשים צדקניות שבדורנו.

. . . והוראה מיוחדת ועיקרית בנוגע לענין השירה – כמודגש בשירת מרים ושירת דבורה:

כשם שביציאת מצרים „מובטחות היו צדקניות שבדור שהקב"ה עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים", כך גם בהגאולה מגלות זה האחרון, שנשי ישראל הצדקניות צריכות להיות מובטחות ובודאי מובטחות הן שתיכף ומיד ממש באה הגאולה האמיתית והשלימה, ועד שמתחילות תיכף (ברגעי הגלות האחרונים) בהשירה ובתופים ובמחולות, על בוא הגאולה האמיתית והשלימה!

ובפרטיות יותר: ביחד עם התפלה, הבקשה והדרישה מהקב"ה שיביא את הגאולה תיכף ומיד ממש, שהיא מתוך רגש של צער ומרירות („מרים על שם המירור") על אריכות הגלות, שבאה לידי ביטוי בהצעה מקרב ולב עמוק „עד מתי, עד מתי, עד מתי... חדורות הן (גם ובעיקר) ברגש השמחה, ושמחה גדולה ביותר שבאה לידי ביטוי בהשירה, מצד גודל הבטחון ש„הנה זה (המלך המשיח) בא", וכבר בא!

(משיחות ש"פ בא, ו' שבט, ו"ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ג שבט תשנ"ב)

- (2) פרש"י שמות טו, כ.
- (3) שמור"ר רפכ"ז. שהש"ר פ"ב, יא.
- (4) שה"ש ב, ח ובשהש"ר עה"פ.

בשלח

א. „תפול עליהם אימתה ופחד גו'", וּמִפֶּרֶשׁ רִשִׁי: „תפול עליהם אימתה – על הרחוקים. ופחד, על הקרובים, כענין שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו'".

וכבר הקשו במפרשים, „דילמא איפ"כא, אימתה על הקרובים ופחד על הרחוקים, שמתחילה ירא הקרוב ואח"כ הרחוק".

ואע"פ שבמכילתא על אתר נאמר כן („אימתה על רחוקים ופחד על קרובים") – הרי: (א) כבר נת' כמ"פ שאין דרכו של פרש"י עה"ת להעתיק פירושי חז"ל, אלא מפרש רק פשוטו של מקרא (ואו"ת פירושי חז"ל שנעתקו בפירושו, הוא לפי שהם מיישבים פשטות המקרא). (ב) במכילתא דרשב"י כאן הגירסא, „אימתה על הקרובים ופחד על הרחוקים", ולמה בחר רש"י גירסא הנוטה מפשטות הכתובים.

ועוד תמוה: רבינו בחיי כאן כותב „על דרך הפשט, אימתה על הקרובים, ופחד על הרחוקים, כענין שכתוב כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם", והוא היפך פירושו של רש"י.

לכאורה יש לומר (וכן תירצו במפרשי ש"ס) ע"פ מ"ש רש"י בס"פ עקב עה"פ

„פחדכם ומוראכם יתן ה' גו'", וז"ל: „פחדכם ומוראכם, והלא פחד הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים. פחד, לשון בעיתת פתאום. מורא, לשון דאגה מימים רבים", והיינו, דזה ש„פחד" קאי על הקרובים הוא לפי שזהו פירוש חיבת פחד – „לשון בעיתת פתאום" (שזה מתאים כשגורם היראה נמצא בקירוב מקום ובמילא היראה היא בדרך „בעיתת פתאום"): ותיבת „מורא" נופלת על הרחוקים לפי שפירושה „דאגה מימים רבים" (שגורם היראה הוא בריחוק ממנו, אם ריחוק במקום או ריחוק בזמן).

אבל לכאורה קשה לבאר שזהו טעמו של רש"י כאן, כי לפ"ז הו"ל לרש"י לביא כאן את פירוש התיבות „פחד" ו„אימה" (ד„פחד" לשון בעיתת פתאום, ו„אימה" הוא לשון „דאגה מימים רבים"). ועוד – דכיון שסדר המקרא כאן מורה, לכאורה, ש„אימה" היא על הקרובים ו„פחד" קאי על הרחוקים (שהרי מקדים „אימתה" ל„ופחד"), ה"ל לפרש טעמו דקרא.

כלומר: משנת"ל הוא רק טעם על פרש"י, שמפרש „אימתה על הרחוקים, ופחד על הקרובים" – אבל עדיין קשה בכתוב עצמו: כיון ש„אימתה על הרחוקים ופחד על הקרובים", למה מקדים „אימתה" ל„ופחד", ולא אמר „יפול עליהם פחד ואימה" (וכמו בפ' עקב שם, שמקדים „פחדכם" ל„ומוראכם")?

[ויש להוסיף ממה שהעירו במפרשי

(1) פרשתנו טו, טז.

(2) יהושע ב, י – וראה לקמן סעיף ג.

(3) שפי"ח, משכיל לדוד, באר בשדה על פרשי. מרכבת המשנה על המכילתא כאן.

(4) כפרשי בראשית ג, ח. ובריבוי מקומות בפירושו עה"ת.

(5) באר בשדה. וראה גם אמרי שפר ודברי דוד

כאן.

(7) להעיר גם מפ' לך טו, יב וברשי שם.

פירות האילן ראויים לאכילה מיד, דלא כתבואה שהחטה הנצמחת אינה ראוי' ל' מאכל כמו שהיא¹¹, וצריך כמה מלאכות עד שנעשית ראוי' לאכילה.

וזהו הטעם לגודל השמחה של חג הסוכות דוקא, דכיון שאז הוא לא רק אסיפת התבואה, אלא גם דפירות אילן, נמצא, שאז הוא זמן תכלית השלימות בענין הצמיחה.

ה. וע"פ כהנ"ל מוכנת השייכות בין ר"ה למלכים ולרגלים (שבתחלת המשנה) לר"ה לאילן (שבסוף המשנה) – דנעוץ תחלתן בסופן, שהעילוי הנרמז בתחילת המשנה (ר"ה למלכים ורגלים), הצמיחה והעלי' (שלא בערך), נעוץ בסופן, ר"ה ל' אילן, שבו מודגשת שלימות ענין הצמיחה, שהיא באילנות דוקא (כנ"ל).

(32) פ' שופטים כ, יט.

(33) תענית ז, א.

(34) תנ"כ (ופרש"י) ר"פ בחוקות.

(35) ראה מגילה ו, ב.

(31) ראה יבמות (סג, א) 'אדם מביא חטין חטין כוסס' (בתמי' – רש"י. וראה הגהות הכ"ח שם).

בשורת הגאולה

סב.

מבואר בכתבי האריז"ל¹ שדור הגאולה העתידה הוא גלגול של הדור שיצא ממצרים, ועפ"ז, הנשים הצדקניות שבדורנו שבזכותן נגאלים, הן הן הנשים הצדקניות שבזכותן יצאו ממצרים.

(1) שער הגלגולים הקדמה כ. לקוטי תורה וספר הליקוטים שמות ג, ד.

שים¹, שבפרש"י לש"ס משמע שמפרש איפכא, ש"פחד" הוא, דאגה שאינו בא פתאום², וכבר שקר"ט בארוכה איך ל' תווך זה עם פירושו הנ"ל בפ' עקב].

ב. ויובן זה בהקדם הסברה בכללות תוכן כתוב זה:

בפסוקים הקודמים³ נאמר "שמעו עמים ירגזון חיל אחז יושבי פלשת. אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמוגו כל יושבי כנען", שכזה כבר מתוארים היראה והפחד שנפלו על כל האומות (עם פרטי החילוקים שביניהם⁴: "ירגזון", "חיל", "נבהלו", "רעד" ו"נמוגו").

והחידוש בכתוב דידן "תפול עליהם אימתה ופחד גו"⁵ הוא:

בכתובים הנ"ל הכוונה היא לסיפור דברים (בלשון עבר), שלאחרי קריעת ים סוף "שמעו עמים" ירגזון, חיל אחז גו' נבהלו גו' יאחזמו רעד נמוגו גו' [ואע"פ שבפשטות⁶ לא נודע לכל אומות הנ"ל ע"ד קרי"ס עד לאחר זמן, ושירת הים אמרו בני' תיכף בצאתם מים סוף – הרי השירה נאמרה ברוח הקודש⁷ (וכ-

(8) ס' חלקי אבנים על פרש"י (פירדא, תג"ז. ונדפס כמ"פ לאח"ז) ס"פ עקב. הובא במלקט חדא"ג מהרש"א עה"ת פרשתנו כאן. ועוד. וראה בארוכה שם אפרים על פרש"י פרשתנו כאן.

(9) סוטה כ, ב ד"ה פחדא.

(10) טו, יד-טו.

(11) וראה גם פרש"י שם.

(12) וראה ב' הפירושים ברמב"ן על "שמעו עמים".

(12) להעיר מרש"י לעיל יד, כא (ממכילתא שם) ושי"ד עה"ת כאן.

(13) ראה ממכילתא פרשתנו טו, א. שמר"ר פכ"ב,

ג. פכ"ג, ב. ועוד. וראה גם סוטה ל, סע"ב ואילך.

וראה לקוטי חלי"א ע' 69 ואילך.

משא"כ בכתוב דידן נאמר "תפול" ל' שון עתיד, כי זהו ענין של תפלה⁸ או נבואה על העתיד, כמפורש בהמשך הכתוב "תפול עליהם אימתה ופחד גו' ידמו כאבן" עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית⁹, היינו, שבנ"י ביקשו או ניבאו שיראה ופחד אלה (מהנס דקרי"ס) ימשכו¹⁰ עד לאחריו¹¹ שיעברו בני' את הירדן¹² ויכנסו לארץ ישראל.

עפ"ז יש לבאר טעמו של רש"י לפרש "אימתה – על הרחוקים", כי אז, כאשר בני' יעברו את הירדן, הרי מה שנוגע בעיקר הוא מצבם של האומות שיכולים לעכב כניסתם לארץ, והם "הרחוקים" מים סוף.

כלומר: אף שבעת כניסת הארץ יהיו אומות הנ"ל קרובים למקומם של ישראל – הרי כאן לא מדובר על הפחד שית' חדש אז אצל האומות (מחמת קירבת בני' לארצם) אלא על האימה שנפלה עליהם מחמת הנס דקרי"ס. וזאת היתה בקשת או נבואת בני', שאימה זו מקרי"ס (שנפלה עליהם "מרחוק") תישאר חקוקה בלבם,

(14) טו, ב ד"ה זה אילי. – ועיין סוטה שם.

(15) כ"ה בחזקוני כאן. ועוד.

(16) ראה גם חזקוני כאן: "תשכון עליהם ולא

תעבור מהם הפחד, לשון על פני כל אחיו נפל"

(ס"פ ח"ש, וכפרש"י שם).

(17) ברמב"ן (טו, יד) מפרש ש"תפול גו" הוא

כדי שלא ילחמו עם בני' לעכב העברתם את הירדן.

אבל לכאורה י"ל שקאי גם על הזמן שאח"כ, שגם

כשילחמו עם ישראל יהי' מתוך אימה ופחד כו'.

(18) ובפרטיות יותר – שתי העברות, נחל ארנון

והירדן, כהתרגום עה"פ (שצויין בפרש"י).

וכהכתוב שהביא רש"י לראי' „כענין שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו'", שזה אמרה רחב לשלוחי יהושע, שגם אז (לאחרי ארבעים שנה) עדיין היתה אימה זו בלבם ממה ש„הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם בצאתכם ממצרים”.

וכיון שבענין „עד יעבור עמך גו' עד יעבור גו'“ צריכה להיות קיימת האימה שנפלה בעת קריית על האומות בא"י (וכן אלו שסביבות א"י), לכן הקדים „אימתה — על הרחוקים“, ורק אח"כ אומר „ופחד — על הרחוקים“, שזהו הפחד שנפל על האומות הסמוכים וקרובים לים סוף.

ואין להקשות למה נאמר „ופחד — על הרחוקים“ כל עיקר, דלמאי נפק"מ פחדם של הרחוקים לים סוף לענין העברת בני את הירדן? — כי מובן, דאם רגש האימה מרחוק לא פג לאחר ארבעים שנה, כ"ש וק"ו שהפחד מקרוב עדיין לא

(19) ולכאורה „הרחוקים“ קאי על פלשתים, כמ"ש בריש פרשתנו „כי קרוב הוא“ (אלא ש„ויסב אלקים גו' דרך המדבר גו'“) — ולהעיר שעליהם נאמר „חיל אחז יושבי פלשת”.

ואולי גם „עמלק“ הוא בכלל „הרחוקים“, שהרי הוא יסב בנגב (שלח יג, כט), וכן ה' הראשון ללחום עם ישראל, כמסיפר בסוף פרשתנו — אלא שמה גופא מוכח, לכאורה, שעליהם לא נפל פחד (וראה רש"י תצא כה, יח ד"ה אשר קרד). ויש לומר, שזה ה' עונש על בניי (שעמלק לא יפחד כו'), כפרש"י פרשתנו (יז, ח) [וכן מלחמתו ה' עם ישראל (רש"י חוקת כא, א) היתה רק מפני ששמע שמת אהרן כו' (רש"י שם, וכן כפרש"י מסעי לג, מ)].

(*) בפ' שלח (יד, כה, שם, מנחמה). העמלקי והכנעני... היושב בהר ההוא, ומשמע שהיו סמוכים זל"ז. אבל נעני הוא שם כללי (רש"י בא יג, ה), וצ"ע אם כנענים אלו (שאצל עמלק) הם בכלל יורשיו כנעני, שארצם (הר ההוא) היא חלק מא"י, ואכ"מ.

פג אצל הקרובים, והרי רואים בטבע בנ"א דכאשר יודעים שהכל מפחדים מדבר מסוים ה"ז גופא מטיל אימה על כאו"א בפרט, וכן בעניננו, שזה שהפחד עדיין בתקפו אצל „הרחוקים“ מוסיף ברגש האימה אצל „הרחוקים”.

ג. ועוד יש לומר (באופן אחר קצת), ובהקדם עוד קושיא בפרש"י כאן, ש"הביא הראי' „כענין שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו'“ בהמשך לפירושו, ופחד — על הרחוקים, ותמוה — הלא בפשטות הכנענים הם בסוג ד„רחוקים“ (שעליהם נפלה אימה), וא"כ הו"ל לרש"י להביא ראי' זו בד"ה „אימתה“ שלפנ"ו?

ובמפרשים²¹ כתבו, שראי' זו אכן חורזת על פירושו שלפנ"ו „אימתה — על הרחוקים“ [והוסיפו שכוונת רש"י ללשון הכתוב ביהושע שס"י, „וכי נפלה אימתה כס עליו גו'“, שבהמשך לזה נאמר „כי שמענו את אשר הוביש גו'“, הרי מפורש לשון „אימה“ בשייכות להשמיעה ע"ד הנס דקרי"ס].

ויומתק עוד יותר אם נאמר ששני הפירושים דרש"י הם ד"ה אחד, וכדמש" מע גם מזה שרש"י העתיק בהד"ה גם התיבות „תפול עליהם“, שמזה מובן, שאין כוונתו רק לפרש החילוק בין ב' הלשונות ד„אימתה“ ו„פחד“, אלא כוונתו לפרש (גם) תוכן הכתוב, שכוונת הכתוב היא כאילו ה' כתוב „תפול (עליהם) אימתה על הרחוקים ופחד על הקרובים“, ואח"כ מביא ראי' לכך „כענין שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו'“, וזוהי ראי' שזה נתקיים בפועל אצל הרחוקים.

(20) ראה הערה הקודמת ובשו"ג לשם.

(21) נחלת יעקב. ועוד.

(22) ב, ט.

לפעול בכל עם ישראל ענין הביטול לה' „(זורעים בדמעה“, ביטול ורקבון), שעי"ז הוא מעלה את בני לעלי גדולה ביותר.

וכידוע ביאור כ"ק אדמו"ר הצ"צ, ש"ענינו של מלך ישראל הוא, להמשיך בכל בני ישראל ללמד מלכי המלכים הקב"ה. דהנה אצל מלך ישראל צ"ל תכ"לית ושלמות הביטול להשם, כמחז"ל²² „אין על גביו אלא ה' אלוקי“ [שלכן „ה' מלך כיון שכרע שוב אינו זוקף“²³, שאין זה ענין של זהירות (שלא יגבה לבו מצד התנשאותו בתור מלך), אלא זה גופא הוא ענינו של מלך, להביא עצמו לביטול ב"תכלית, עד שאינו יכול לזקוף את עצמו בעמדו לפני השם], ועל ידי שהעם מכט"לים את עצמם אל המלך, כמ"ש²⁴ „שום תשים עליך מלך“ וכדרשת חז"ל²⁵ „שתהא אימתו עליך“, נמשך בהם הביטול של המלך למלך מלכי המלכים הקב"ה.

ויש לומר, שעי"ז ביטול זה של העם ל"המלך, הרי הוא מגבי' ומעלה אותם ל"מדריגה עליונה יותר. דהיות שהמלך הוא בתכלית ההתנשאות והרוממות²⁶, ו"כמ"ש²⁷ „משכמו ומעלה גבוה מכל העם“, לכן ביכלתו להגבי' ולהעלות את בני ישראל לעלי גדולה כזו שלמעלה מזו שמצד עצמם²⁸ — בדוגמת ענין הצמיחה, שהיא התהוות חדשה כנ"ל.

ד. והנה בענין שמחת המועדים יש חילוקים בשלשה רגלים עצמם, וכמבואר ב-

(21) בסהמ"צ מצות מינוי מלך בתחלתה.

(22) משנה הוריות א, א.

(23) ברכות לד, ריש ע"ב.

(24) פ' שופטים יז, טו.

(25) כתובות יז, א. קידושין לב, ב.

(26) עד שמלך פורץ גדר כו' (פסחים קי, א).

(27) ש"א ט, ב.

(28) להעיר מסהמ"צ להצ"צ שם פ"ג בענין פעולת המשיח בתור מלך.

לקוט"י: „אתה מוצא שלש שמחות כתיב כחג... אבל בפסח אין אתה מוצא שכתוב בו אפילו שמחה אחת, למה, אתה מוצא שבפסח התבואה נידונית ואין אדם יודע אם עושה השנה תבואה אם אינו עושה לפיכך אין כתוב שם שמחה... וכן אתה מוצא שאין כתוב בעצרת אלא שמחה אחת... ולמה כתב בה שמחה אחת מפני שה' תבואה נכנסת בפנים, ומה טעם אין כתוב שם שתי שמחות לפי שפירות האילן נידו' גין... אבל כחג לפי... שהתבואה ופירות האילן בפנים לפיכך כתב שלש שמחות”.

ונמצא, שגודל השמחה דחג הסוכות הוא לפי שא „פירות האילן כפנים“ (ולא רק התבואה שנכנסת בפנים בזמן עצרת).

ויש לומר הטעם (הפנימי) לזה (בהמשך להנ"ל):

התכונות הנ"ל שבענין הזריעה הרי הן ביתר שאת ויתר עז באילנות. שהרי אין צמיחת התבואה בגדר מציאות חדשה מ"מש בגלוי, כי גם הזרע הנורע הוא חטה או שעורה וכיו"ב (שיש בו טעם וראוי לאכיל' לה), משא"כ בנטיעת אילנות הרי הגרעין הנורע אין בו טעם, והפירות הצומחים מ"האילן הם איכות אחרת לגמרי מהגרעין הנורע.

ומטעם זה יש חילוק בין זריעה ונטיעה בנוגע לזמן הצמיחה, דבזריעה „אין צריך שהות כ"כ ועיכוב מזמן הזריעה עד ה' צמיחה“²⁹, משא"כ בנטיעה ד„יש שהות ר' עיכוב רב בזמן צמיחתו כו"י³⁰, והיינו מצד ריחוק הערך שבין הגרעין הנורע והפירות הצומחים ממנו.

ולאידך, יש מעלה גדולה בצמיחת פירות האילן לגבי צמיחת תבואה, ד-

(28) אמור רמז תרנז.

(29) ל' הלכות בחוקותי מט, ד.

(30) ראה בכ"ז לקו"ת שם.

א) צמיחת התבואה אינה מהחטה עצמה הנזרעת בארץ, אלא ע"י רקבוני החטה הנזרעת, שע"י שהזרע נרקב ובטל לגבי הכח הצומח שבארץ, ה"ז מעורר את כח הצומח שבארץ להצמיח שבלים של חטים. ומזה מובן עוד ענין – שההוספה הנעשית ע"י צמיחה אינה תוספת של כמות לחוד (שמחטה אחת נעשה ריבוי גדול), אלא י"ל שהיא כמו התהוות חדשה, איכות אחרת.

וכן הוא גם בירידת ועליית הנשמה, שהדרך להגיע ל"צמיחת" הנשמה ע"י היריעה בארץ, היא ע"י שהאדם הוא בתנועה של ביטול (ע"ד ענין הרקבון), ונפשי כעפר לכל תהי', דהיינו העבודה בדרך קבלת עול (שהיא "ראשית העבודה ועיקר רה ושרשה", וכמ"ש בתנאי קדישא¹³), ש"ע"י עליית הנשמה ו"צמיחתה" היא עלי' שלא בערך כלל, שנעשית כמו מציאות חדשה ממש.

ב) כשם שבזריעה גשמיית נאמר¹⁴ "הזורעים בדמעה ברנה יקצורו, הלוח ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבוא ברנה נושא אלומותיו", שע"י ש"זורעים בדמעה .. ובכה" דוקא, בבכ' וביטול, הנה "ברנה יקצורו .. יבוא ברנה נושא אלומותיו" – עד"ן הוא בעבודת בני ישראל, שע"י הביטול והזריעה בארץ נעשית מזה ה"שמחה בזמן הצמיחה והגילוי.

ויש לומר, שבעבודה רוחנית, השמחה המתגלית בעת העלי' אינה ענין צדדי לבד (דכיון שרואה הצמיחה לכן הוא שמח) אלא היא שייכת להעלי' גופא, דעליית

הנשמה שבגדר "צמיחה", שהיא עלי' שלא בערך (עד שנעשית כמציאות חדשה) היא ע"י השמחה דוקא. וכידוע¹⁵ בענין שמחה פורצת גדר, שע"י שמחה אמיתית מתבטל לים כל הגדרים וההגבלות של האדם, וזהו שהעלי' הנפלאה הנפעלת בהנשמה ע"י עבודתה בארץ, שנעשית כמציאות חדשה (כנ"ל), נעשית על ידי שמחה, פריצת הגדרים כו'.

ג. ועפ"י יש לבאר הטעם שג' הרגלים נקבעו על זמני תבואת השנה:

שני הענינים הנ"ל הגורמים ל"צמיחת" ועליית הנשמה, ביטול (רקבון) ושמחה – ישנם ב"שלוש רגלים":

מחד גיסא, "רגלים" הוא מלשון "רגל" [שלכן] "קטן כו' שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית" פטור מראי¹⁶, כי "שלוש רגלים" כתיב, וכפרש"י¹⁷ "הראוי לעלות ברגליו חייב הכתוב", וכן איתא בגמ' ד"חגיר ברגלו אחת פטור מן הראי' שנאמר רגלים" – וידוע, ש"רגל" מורה על העבודה דקבלת עול מלכות שמים, שאינו עושה רצון ה' בגלל הכנתו והשגתו או רגש לבו (אהבת ה' ויראתו), אלא עושה כן מחמת קבלת עול (וזהו ענין הרקבון והביטול שבה וריעה):

ולאידך, הרי הם "מועדים לשמחה", והיא השמחה המתגלית בעת הצמיחה והעלי'.

וזהו גם הנקודה המשותפת שבין ר"ה לרגלים ור"ה למלכים:

תפקידו של מלך ישראל [שהכוונה בר"ה למלכים היא למלכי ישראל¹⁸] הוא

(17) ראה בארוכה סה"מ תרנ"ז ע' רגל ואילך.

(18) משנה ריש חגיגה.

(19) שם ג, א.

(20) ר"ה ג, א. וראה תוד"ה למלכים במשנה.

אבל פירוש זה דחוק קצת בלשון רש"י, שפשוטות המשך לשונו מורה שקאי על פירושו "ופחד על הקרובים"¹⁹.

ואולי יש לומר, שכוונת רש"י ב"רחוקים" ו"קרובים" אינה לריחוק וקירוב במקום, אלא הוא ע"ד ב' הסוגים שבפרש"י בפסוק הקודם, דעל "אלופי אדום אילי מואב" כתב "והלא לא ה' להם לירא כלום שהרי לא עליהם הולכים כו'", ועל "נמוגו" כ' "אמרו עלינו הם באים לכלותינו ולירש את ארצנו", וזהו החילוק בין "רחוקים" ל"קרובים", ד"אי מה על הרחוקים" היא אימתם של הארצות שבתו שבנ"י נשארו "רחוקים" מהם בעת כניסתם לארץ, כי לא באו לרשת את ארצם, אלא שמ"מ נפל עליהם אימה מגבורתם של ישראל: ואילו "פחד על הקרובים" הוא הפחד שנפל על אותם האומות שבנ"י הלכו לרשת את ארצם.

ועפ"י י"ל, ש"הרחוקים" ו"הקרובים" שבפרש"י כאן הם האומות שנזכרו בפסוק שלפנ"ו, דאדום ומואב (ש"לא עליהם הולכים") הם הרחוקים שעליהם נפלה

(23) וכן נקט בשם אפרים על פרש"י (אלא ש"פירוש דחוק לכאורה. וראה בהערות יד ושם" לשם אפרים שם).

בח"י ופי' מהר"ק על פרש"י (לבעהמ"ס מהר"ק) כאן משמע שמפרש שכוונת רש"י היא להביא ראיה על שניהם, הן אימה והן פחד (והוא מ"ש ביהושע שם (פסוק יא) וימס לבבנו כנגד פחד). וראה גם הערות יד ושם הנ"ל. אבל לכאורה כל הכנענים הם בגדר "רחוקים" לגבי מקום הים סוף, ונופל ע"י לשון "אימה" ולא "פחד". ואכ"מ.

(24) להעיר מאכרובנאל עקב י' (יב) בחילוק בין פחד ומורא: שפחד הוא כפחד האדם מאויבו כשיבא עליו וחרבו שלופה כו', ומורא הוא היראה, הנמשכת מפני הכרת מעלת הדבר הנורא. ע"ש באורך (ושם ס"פ עקב). ולהעיר שיראה במות ופחד כלב (ראה תניא פ"ג ובקיצורים והערות לשם ע' פט). שם פ"ט. ועוד).

אימה, ויושבי כנען (ש"אמרו עלינו הם באים כו") הם הקרובים שעליהם נפל פחד – וע"ז הביא רש"י כתוב מפורש איך נתקיימה נבואה זו, שהפחד שנפל על יושבי כנען מקריס, נשאר בהם עד שבנ"י עברו את הירדן, "כענין שנאמר כי שמענו את אשר הוביש וגו'²⁰".

ולפי ביאור זה מבואר סדרם של "אימה מתה ופחד" בפשוטות, דתחילה נפלה אימה על הרחוקים (אדום ומואב), ורק אח"כ נפל פחד על הקרובים שהם יושבי כנען.

ד. ויש לבאר הסדר בכתוב – "אימה תה על הרחוקים, ופחד על הקרובים" – בעבודת האדם:

מלחמת ישראל עם האומות גם רומות על מלחמת היצר, שכא"א מישראל צריך לכבוש את ז' המדות הרעות של נפשו הבהמית שיהיו תחת ממשלת הקדושה. ובאומות יש שני סוגים – "קרובים" ו"רחוקים": האומות ה"רחוקים" מבני ישראל, הם תאוות רעות כאלו שאיש ישראל רחוק מהם, שמצד טבע נפשו מופרך אצלו להכנע להם, אלא שלפ"עמים יצרו של אדם מתגבר עליו, ואחרי שנשקע בריבוי תאוות יכול להכשילו ר"ל גם בהס"י: וה"קרובים" היינו אותן המדות רעות שקרובה יותר האפשריות שאיש ישראל יכשל בהם, ועיקר מלחמת היצר היא להתגבר על תאוות אלו.

והנה אמרו חז"ל²¹ "אלמלא הקב"ה

(25) אבל אין כוונת רש"י להביא ראיה לפירוש לשון "פחד", שהיא על הקרובים – שהרי ביהושע שם לא נזכר כלל לשון פחד – אלא רק להביא ראיה שהענין נתקיים בפועל, שנפל פחד על הכנענים, וכדיוק לשון רש"י "כענין שנאמר".

(26) ראה קונטרס ומעין מאמר ב. ובכ"מ.

(27) סוכה נב, ב. קירושין ל, ב.

חמשה עשר בשבט

מפרשים⁵ שג' הרגלים נקבעו על התבואה: פסח בזמן האביב; שבועות, חג ה-קציר – קציר חטים, וחגה"ס בזמן האסיף.

וטעם הדבר שנקבעו מועדי השנה על צמיחת התבואה – ע"ד החסידות:

בני ישראל נקראים „תבואת ה'", כמ"ש „קודש ישראל לה' ראשית תבואתה", ו-כתיב „וזרעתי לי בארץ", כי ירידת נשמות ישראל בארץ הלזו היא כמו זריעה בארץ. והנה ארז"ל „כלום אדם זורע כור"י אלא להכניס כמה כור"י", שתכלית הזריעה היא ריבוי הצמיחה, שמחטה א' צומחות חטים רבות, וכן הוא בבנ"י, ש-תכלית „זריעתם" בארץ, שהיא ירידה עצומה, מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, היא „צמיחת" וגידול הנשמה שע"י ירידה זו, כמאמר הידוע: „ירידה זו צורך עלי", שע"י ירידת הנשמה למטה הרי היא מתע-לית למדרגה עליונה ביותר, גבוהה ביו-תר מדרגת הנשמה כפי שהיתה קודם ירי-דתה למטה.

ועוד זאת: מצמיחת התבואה יש ללמוד גם אופן עבודת נשמות ישראל:

- (5) ראה פנים יפות משפטים כג, יד-טו.
- (6) ראה אוה"ת משפטים ע' אקעח ואילך. סה"מ תר"ל ע' קלב. ועוד. – וראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' קסט ואילך.
- (7) ירמ"י ב, ג.
- (8) הושע ב, כה.
- (9) פסחים פז, ב.
- (10) כ"ה בתור"א ר"פ בשלח. ובגמ' שם – סאה. ובתור"ת בשלח שם (קסט, ב) – קב.
- (11) ראה תור"א שם. הנסמן באוה"ת משפטים שם.
- (12) ע"פ ל' חז"ל חגיגה ה, ב.

א. תנן בריש מס' ראש השנה: „ארבעה ראשי שנים הם, בא' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים כו' באחד בשבט ר"ה לאילן כו' דברי ב"ש, בית הלל אומרים בחמשה עשר כו'".

והנה מלבד השייכות הכללית בין כל ד' ראשי השנים [דכיון שכולם נשנו ב-משנה אחת ונקראים בשם „ראש השנה", מובן, שיש שייכות ביניהם גם בתוכן עניי-נסי], הרי ע"פ הכלל הידוע „נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן" מובן, שתוכן ה-ראש השנה שנשנה בתחילת המשנה – „א' בניסן ר"ה למלכים ולרגלים" – שייך במיוחד לראש השנה לאילן שנשנה בסוף המשנה.

זאת ועוד: כיון שר"ה למלכים ור"ה לרגלים חלים באותו יום – בא"י בניסן – מסתבר שיש שייכות מיוחדת ביניהם.

ב. ויובן זה בהקדם מ"ש הבחיי (ועוד

(1) כדמצינו גם להלכה – ראה הגמ"י הל' שו"י פר רפ"א: כיון דמתניתין ארבעה ראשי שנים בהדי הדדי אידמו נמי להדדי כהא מילתא דכולן שוין דאין להתענות. וכ"ה בחשובות מהר"ם מרוננבורג (דפוס פראג ס"ה). מרדכי ר"ה רפ"א (ס"ו תשא). ועוד. – וראה ע"ד הקבלה פנ"ח שכי"ה פ"ז (נעתק במלאכת שלמה ריש ר"ה).

- (2) ס' יצירה פ"א מ"ז.
- (3) אף שבגמ' שם (ד, א ובפרש"י) מפרש דקאי על רגל שבו, דהיינו ט"ו ניסן – מ"מ מזה שנשנה במשנה „בא' בניסן ר"ה כו'" מובן ששייך (גם) לא' בניסן. ובמ"א נח' (לקריש ח"א ע' 243 הערה 16) ע"פ דיוק הלשון „ראש חודש" (ולא תחילת החודש), שיום זה כולל בתוכו כל ימות החודש (לקריש ר"ה נח, סעי"א. שפע טל שיח פ"ג). ע"ש.
- (4) בא יג, ד. משפטים כג, יז.

עוזרו אין יכול לו", שהקב"ה עוזר לאדם להתגבר על יצרו ולנצחו, וזהו מה שהכתוב אומר „תפול עליהם אימתה ופחד", שהקב"ה מטיל אימה ופחד על היצוה"ר, שלא יוכל להתגבר ולשלוט ח"ו על איש ישראל.

ועפ"ז מובן גם הסדר, שבתחילה נופלת אימה על הרחוקים ואח"כ פחד על הקרובים, כי פעולת העזר מלמעלה היא מן הקל אל הכבד, דלכל לראש פועל עזר זה, שהאדם לא יה' שייך לתאוות כאלו שהם רחוקים ממנו, ואח"כ פועל עזר זה עוד יותר, שמטיל פחד על

היצר הרע, באופן שאין לו כח להתגבר על האדם אפילו בתאוות כאלו שקרובים הם לאדם להכשל בהם,

ועד שנותן כח לאדם לכבוש לגמרי את יצרו הרע, ועוד יותר – להפכו לטוב, כמחז"ל¹² „בכל לבבך – בשני יצריך".

(משיחות ש"פ בשלח
וש"פ משפטים חש"ל"ט)
לקו"ש חל"ו ע' 65

(28) משנה רפ"ט דברכות. ספרי ואתחנן עה"פ (ו, ה).

מהענינים שבפרשה זו היא פרשת המן. ירידת המן הי' לכל ישראל, גם לאלו שטחנו דכו ובשלו*, וגם לאחר שנכנס במעיהם ונעשה דם ובשר כבשרם. נשאר המן במהותו ובמעלתו – לא הי' בו פסולת.

תורה נקראת בשם לחם, ובתורה גופא ב' בחינות: גליא דתורה – לחם מן הארץ, ופנימיות התורה – לחם מן השמים (כמבואר בהמשך תרס"ז בארוכה).

הרי אשר לימוד פנימיות התורה הפצתה צריכים להיות לכל ישראל, עד גם להסוג הפחות ביותר, ומובטחים אנו, שלא רק שלא יהי' מזה קלקול ופסולת ח"ו, אלא אדרבה, בחי' לחם מן השמים דתורה – שנשארת היא במהותה ובמעלתה גם כאשר נמשכת במקום תחתון ביותר, כנ"ל – תחזירם למוטב, כמאמר רז"ל (איכ"ר בתחלתו. ירוש' חגיגה פ"א סוף ה"ז): המאור שבה (הו"ע פנימיות התורה. קה"ע בירוש' שם) מחזירו למוטב.

(משיחות ש"פ בשלח, ה'תשכ"ג)

* עיין זח"ב (סכ, סעי"ב) ות"ז (בסופו סוף ת"ג) שגם דכו גו' שייך לרשעים. ויש ליישב אשר בזה (משא"כ כפי' שטו גו') לא פליג על הש"ס (יומא עה, א) ובדיה אר"ע (המשך תרס"ז) הביא דוקא ורק – דכו.